

Moholy-Nagy László ismeretlen fényképei és elfelejtett versei

Itthon készült fényképei közül eddig mindössze egyet ismertünk, amely 1919 őszén készült a Szegeden tartózkodó és kiállító művészlől. A portréfölvételt Hézer Béláné szül. *Fischhof* Ágota (1895—1976), a szegedi Somogyi-könyvtár egykori munkatársa őrizte meg. (A művész arcképét — más dokumentumokkal együtt — a *Tiszatáj* 1975. évi 3. száma műmellékleten közölte.)

1974-ben újabb fölvételekről kaptunk hírt. Egy külföldön élő magyar zongoraművész — miután olvasta Dénes Zsófia *Szivárvány* (Gondolat, Bp. 1970) című kötetét — közölte az íróval, hogy a világhírű művész két verse és két fényképe van a birtokában. A művész, Mrs. B. Freed szül. *Neuwald* Margit személyéről annyit, hogy 1898-ban született Érsekújváron, majd édesanyja korai halála után Szegedre került a nővéréhez. A városi zeneiskolába járt, tanára *Zucker* Simon (1863—1927) zongoraművész volt. Az iskola igazgatójának, *Király-König* Péternek (1870—1940) a véleménye szerint *Neuwald* Margit volt az intézet legtehetségesebb növendéke. Év-tizedek óta Angliában él, ahol sikeres zongora- és orgonahangversenyeket adott. (Legutolsó levelében közölte, hogy a két fölvételt a szegedi Somogyi-könyvtárra hagyja.)

A 17 éves szegedi gimnazista Nagy Lászlónak megtetszett a zeneiskolás *Neuwald* Margit. Gyakran megvárta és hazakísérte. A művész emlékezése szerint Nagy László nem volt udvarló típus, nem mondott bókokat. Komoly, művelt, érdeklődő fiatalember volt, akit a szegedi diáktársadalom fontos tagjaként ismertek. Nagy Laci két verset, és nem sokkal később két fényképet küldött neki. A művész a dokumentumokat eljuttatta Dénes Zsófiának, de akkor nem került szóba a fölvételek közlése.

Amikor az 1976-ban megtalált Moholy-Nagy-verseket akartam közreadni, levelében érdeklődtem Dénes Zsófiától a képek hollétéről. Meleg hangú választ kaptam: *Neuwald* Margit a Budapesten élő — szintén a szegedi zeneiskolában tanult — unokahúga útján küldte el neki a fényképeket. Címének ismeretében őhozzá fordultam. Gyorsan és szívélyesen válaszolt: megígérte, hogy levelet ír Angliába, és elkéri a képeket közlésre. (Kívánságát tiszteletben tartva, a nevét nem írom le.) 1977. április 30-án kelt levelében értesített az örömdetes tényről, hogy a művész átengedi közlésre a két képet.

Az egyik a 17 éves Nagy Lászlót ábrázolja. A képkivágás alakjából következően hivatásos fényképész munkája. A kép hátoldala — az akkori szokásnak megfelelően — levelezőlapként szolgált. Ezen a következő szöveg van:

Neuwald Margit
úrlánynak
Érsekújvár

*Most már (ha esetleg megijedne rossz kinézésemtől) megnyugtathatom,
hogy jobban nézek ki. Egy másik fölvételt majd levelben küldök. Kezeit
csókolja*

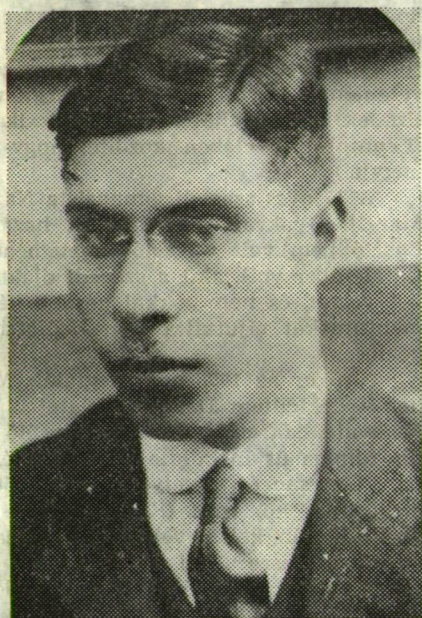
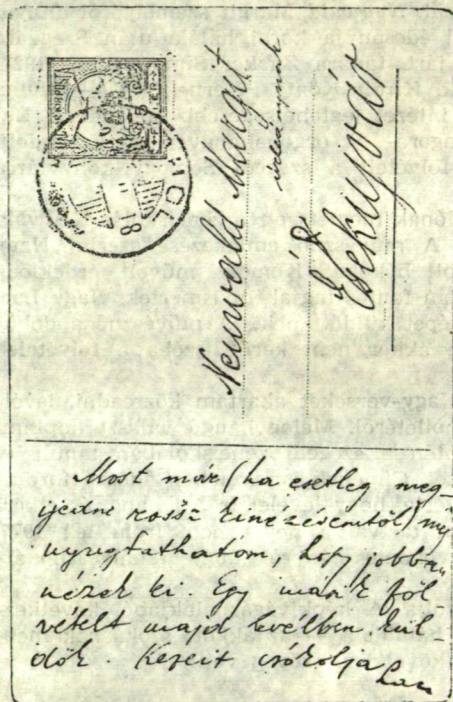
Laci

A postára adott kép hátoldalán Mohol község postabélyegzője van, a bélyegzés kelte olvashatatlan. Az említett „másik fölvétel” ismert időpontját figyelembe véve, ez a kép 1912. május vagy június havában készülhetett. Készítésének helyét illetően csak következtetni tudunk. Valószínűsíthető, hogy Nagy László valamelyik szegedi fényképésznél rendelt több képet, és ezekből egyet az iskolai év befejezése után Moholon adott föl.

Neuwald Margit az ígért másik fényképet is megkapta. A kép bal oldalán, ka-

lapját térdén tartva ül a későbbi művész. Mellette öccse, Ákos *Az Est* 1912. június 27-i, csütörtöki számát olvassa. (A dátumot ifj. Szabadi Tibor szegedi fényképész-mester által készített nagyítás olvasható részei alapján, dr. Berczeli A. Károlyné, a Széchényi Könyvtár munkatársa azonosította. Segítségüket e helyen is megköszönöm.) Ez már amatőr fölvétel, minden bizonnyal 1912. június 27-én, Moholon készült. Nagy Ákosról (1896—1939 körül) ez a második fennmaradt fénykép. A 19 éves orvostanhallgatót behívták (1915), és szinte napok alatt orosz fogságba esett. A háború után a Szovjetunióban maradt, magas rangú diplomáciai tisztségeket töltött be, a hírek szerint nagykövet is volt. A legidősebb testvér, a Budapesten élő Nagy Jenő (sz. 1891.) szerint koncepció per áldozata lett.

*

A LEVELEZŐLAP
ÉS A PORTRÉ

Magától Moholy-Nagytól tudjuk, hogy gimnazista korában írónak készült. Németh Antal körkérdésére válaszolva 1924. július 18-án ezt írta: „6—7 éves korom óta rajzolok. 12 éves koromban verseket kezdtem írni. Kezdő iskoláskorom óta olvastam, időnként faltam a szépirodalmi könyveket. Író szerettem volna lenni, és Dosztojevszkyt tartottam az »írónak«.” (Kampis Antal: Moholy-Nagy Lászlóról. = „Bauhaus” szám. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Közleményei. III. Bp. 1963.)

Verseinek és novelláinak kéziratait Nagy Jenő évtizedeken át őrizte, végül a második világháborúban megsemmisültek. Ma alig néhány versét ismerjük. Péter László a *Tiszatáj* 1972. évi 8. számában négyet közölt. A *Szerelmes verseket*.. (1911) és az *Anyám* (1912) című a *Szegedi Naplóban*, míg *A diadalmas nyak* (1918) és az

Idegen titkok sürgönydróttjaként (1918) című Hevesy Iván öt számot megért folyóiratában, a *Jelenkorban* (1917—1918) látott napvilágot.

A Neuwald Margit-hoz írott két versikét Dénes Zsófia közölte a *Magyar Nemzet* 1974. augusztus 4-i számában, de olvasható a *Tegnapi újművészek* (Kozmosz, Bp. 1974.) című kötetében is. Kiegészítésül csak annyit, hogy az *Árnyas platánok alatt...* kezdetű vers egy újszegedi élmény kapcsán keletkezett. Itt ült Nagy László „a fák alatt”, itt találkozott a társnőivel séta közben francia társalgást gyakorló Neuwald Margittal.

NAGY AKOSSAL MOHOLON

Bodri Ferenc cikkéből (*Tiszatáj*, 1972. 8.) tudjuk, hogy Moholy-Nagy 1918 decemberében Babitsnak is küldött néhány költeményt, melyeknek nyoma veszett.

Eddig tehát mindössze hat verset ismertünk a művésztől — magyar nyelven. (Néhányat angolra fordítva közölt Sibyl Moholy-Nagy a férjéről írott, 1950-ben megjelent könyvében.)

A most közreadott négy verssel együtt immáron tízre nő az ismert Moholy-Nagy-versek száma. E költemények az 1910-ben indult szegedi *Délmagyarország* hasábjain jelentek meg. Egyelőre nem tudjuk, hogy a gimnazista Nagy László hogyan került kapcsolatba 1911-ben a Szegedi Naplóval és 1912-ben a *Délmagyarországgal*. (Talán a nagybácsira, dr. Nagy Gusztáv ügyvédre tekintettel közölték a diákköltő verseit.) A *Délmagyarország* irodalmi rovatának színvonalát ebben az időben olyan nevek határozták meg, mint Gorkij, Ady, Kosztolányi stb. A lap 1912. október 27-i, vasárnapi számának tárcarovata egyszerre három verset közölt a középiskolás diáktól:

EGY FEHÉR HÁZ ELŐTT

*Egy fehér ház előtt fehér ruhás lány áll.
Én szembe véle nézem a sarokrul
Mozdulatlanul.*

*Két szív az őszi, bágyadt hangulatban.
A lány se moccan. Egymást nézzük merőn
A déli verőn.*

*Kis, tömzsi árnyékok gubbasztnak a földön
S előttünk a légben lustán lebegnek
Szárak levelek.*

*Álomlátó szemmel nézek a leányra:
A ruha és fal lassan egybeolvad...
Ó, Vera: hol vagy?*

LEÁNY JÖTT AZ ŐSZBEN

*Jött a leány. Gyászruhás. Szőke.
Halvány kis fiú futkosott előtte.*

*Az égen úsztak fehér felhőcsodák.
Ősz ülte a nyár halotti torát.*

*Kocsik zörögtek. Megdőngött a járda —
A vágy megejtőn karját felém tárta.*

*Messze bűgva egy villamos csengetett.
— Hogy ebbe a lányba szerelmes leszek.*

VÁROK AZ ESTBEN

*A felhőborított hold néha rámnéz,
Ahogy bolygok a gázlámpák alatt;
A fáknak árnyékát hosszan elnyújtja
S élesen kivág egy-egy tűzfalat.*

*Nem messze tőlem párjával boldogan
Az utcasarokon egy cseléd nevet:*

*Újjongó szíve szerelemmel telve,
Hogyne dicsérné hát az életet.*

*Én meg reményt veszve tekintek körül,
Meglapulva a vak falak mellett.
De szomorú is várni a leányra,
Ki tán előttem már mással elment.*

A három, egymás után közölt vers alatt található az aláírás: Nagy László. Lát-
szik, hogy a diákköltő gondosan válogatott, különböző formában írott verseket adott
át közlésre. Önálló hangvételt az utolsó éves gimnazistától nem várhatunk. A „*déli
verőn*” előfordul Aranynál is (*Tetemre hívás*), de inkább Adytól (*A Tisza-parton*)
vehette át. Van olyan sora (*Jött a leány. Gyászruhás. Szőke.*), amely Reviczky hatá-
sát mutatja. (*Volt egyszer egy leány, / Ábrándos, szőke kékruhás...*). Dr. Kőszeginé
Tömörkény Erzsébet (sz. 1897.) e hasábokon (1975. 3.) 63 év távlatából is emlékezett
a *Leány jött az őszben* című versre. Nem gondoltuk, hogy ilyen hamar előkerül.

A következő, szintén Nagy László aláírású vers a *Délmagyarország* 1912. no-
vember 1-i, pénteki számában jelent meg:

HALOTT TESTVÉRKÉIM

*Halott testvérkéim jöttek el hozzám
S magukkal hozták régi arcomat.
Nagy, kék szemükkel én néztem magamra
S szívem ijedten, furcsán megdobbant.*

*Gyerek-émlékek: örömök, bánatok —
Újra éreztem mind az ízeket.
S két kis testvérem: nénikém és bátyám,
Csengőn, édesen, vigan nevetett.*

*És az éjszakában hárman neveltünk:
Három hancuzó testvér, kis gyerek,
Kik még nem ismertük, meg se kóstoltuk
E félbehagyott kicsi életet.*

Az első két sor (*Halott testvérkéim jöttek el hozzám / S magukkal hozták régi
arcomat.*) Ady *Egy ismerős kisfiú* című versének hatását mutatja. (*Az a kisfiú jár
el hozzám / Mostanában, nevetve, holtan, / Aki voltam.*)

Nagy Jenő szíves közlése szerint az elhalt fiútestvért Sándorkának hívták. Lány-
testvérük csecsemőkorában halt meg, emléke elmosódott a családban.

Dénes Zsófia a már említett cikkében bocsánatot kért a művész emlékeitől a
két diákkori versike közlése miatt. Szavait vonatkoztathatjuk a most közreadott négy
versre is: „... mégiscsak dokumentum arról — és ezért is adom közre — hogy
tizennyolcadik évében hol tartott az a fiú, aki egy évtized múlva a világ legforra-
dalmibb építészeti és képzőművészeti magasiskolájának tanára, sőt egyik főpillére
lett.”

APRÓ FERENC